

°УДК 330.567.25:330.322.

Ключник Л. В., провідний інженер
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долишнього НАН України», м. Львів

НАПРЯМКИ ТА ФОРМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ В ІНВЕСТИЦІЙНІ РЕСУРСИ ДЛЯ ПОТРЕБ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Обґрунтовано напрямки та форми акумулювання тимчасово вільних коштів домогосподарств для потреб національної економіки за рахунок мотивації домогосподарств вкладення заощаджень у різноманітні фінансові інструменти. Проаналізовано сучасний стан заощаджень домогосподарств. Визначено сутність депозитів для відповідних груп інституцій в сучасних економічних умовах, визначено можливі альтернативні джерела заощадження коштів.

Ключові слова: заощадження, інвестиції, інвестиційний потенціал, трансформація заощаджень домогосподарств в інвестиції, фінансові інститути.

Kluchnyk L.

DIRECTIONS AND FORMS OF TRANSFORMATION OF HOUSEHOLD SAVINGS IN THE INVESTMENTS RESOURCES FOR THE NEEDS OF THE NATIONAL ECONOMICS

Directions and forms of accumulation of temporarily free funds of households for the needs of the national economy through investment incentives household savings

° *Ключник Л. В.*

in various financial instruments are discussed. The current state of household savings is analyzed. The essence of deposits for the relevant groups of institutions in the current economic conditions and the possible alternative sources of savings are determined.

Determined that overcoming the economic crisis in Ukraine and enter the path of sustainable economic growth depends on the available investment opportunities, the ability to attract resources to increase its population, so the prevailing investment potential and effectiveness of its use in the real economy. In this regard, an important role is the problem of investment resources by using financial instruments.

Proved, that the savings – a set of economic relations between entities on the use of household income to meet needs in the future is proved. In this regard, the main ways to stimulate savings and transformation into investments that include an increase in real incomes, lower unemployment, lower standards, increased state guarantees, institutional infrastructure improvement and access to information on the use of financial instruments.

The priority role of government regulation on the formation, attracting savings and their transformation into investments that ensure sustainable economic growth and quality of life are proved. The need for the state to influence the process of attracting household savings is important.

Saving features found in the reproduction process, which, on the one hand, act as part of the growth of quality of life, and on the other as a source of domestic investment that will ensure sustainable economic growth the country. On basis of the main factors that affect the volume and the structure of savings, which form the motivational behavior on public savings given the role of each factor in a certain period of time, you can simulate specific investment conditions influence on savings to stimulate attraction of household savings in financial institutions, thereby ensure sustainable growth of the national economy.

Key words: savings, investments, investment potential, transformation of household savings into investments, financial institutions.

Ключнык Л. В.

НАПРАВЛЕНИЯ И ФОРМЫ ТРАНСФОРМАЦИИ СБЕРЕЖЕНИЙ ДОМОХОЗЯЙСТВ В ИНВЕСТИЦИОННЫЕ РЕСУРСЫ ДЛЯ НУЖД НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Обоснованы направления и формы аккумулирования временно свободных средств домохозяйств для нужд национальной экономики за счет мотивации домохозяйств вложения сбережений в различные финансовые инструменты. Проанализировано современное состояние сбережений домохозяйств. Определена сущность депозитов для соответствующих групп институтов в современных экономических условиях, определены возможные альтернативные источники сбережения средств.

Ключевые слова: сбережения, инвестиции, инвестиционный потенциал, трансформация сбережений домохозяйств в инвестиции, финансовые институты.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У сучасних умовах домашні господарства стають дедалі активнішими заощадниками, а також потенційними інвесторами вітчизняної економіки, вкладаючи тимчасово вільні кошти у різноманітні фінансові інструменти.

В умовах становлення ринкових відносин в Україні існує ряд проблемних аспектів щодо формування фінансових ресурсів та їх подальшого залучення до інвестиційних процесів, зокрема в розрізі оптимізації структури витрат домогосподарства та забезпечення належного рівня доходів, які б дозволили формувати заощадження; використання інструментів, які дають можливість не лише зберегти, а й примножити фінансові ресурси. Основу заощаджень домогосподарств створюють фінансові ресурси, за відрахуванням витрат на споживання.

Необхідність збільшення доходної бази бюджетів домогосподарств як безпосередніх учасників фінансових відносин для формування фінансових ресурсів та важливість залучення вільних коштів населення до економічного кругообігу зумовлює необхідність дослідження впливу економічних процесів на стан формування заощаджень домогосподарств.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблематикою, пов'язаною з питань заощаджень та інвестицій всебічно досліджували класики економічної теорії, а саме А. Маршалл, Дж. М. Кейнс, А. Сміт, а також і зарубіжні науковці А. Модільяні, П. Самюельсон та інші. Як джерело інвестицій розглядають заощадження такі українські вчені як І. Барановський, І. Бланк, О. Ватаманюк, В. Геєць, С. Злупко, Б. Кваснюк, Т. Кізима, С. Панчишин, А. Пересада, В. Савчук та інші. Однак ґрунтовний аналіз праць цих авторів свідчить, що ця тема є надзвичайно актуальною та потребує подальшого дослідження.

Цілі статті: обґрунтування можливих напрямків та форм акумулювання тимчасово вільних коштів домогосподарств для потреб національної економіки за рахунок мотивації домогосподарств вкладення заощаджень у різноманітні фінансові інструменти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як відомо, недостатнє інвестування веде до втрати конкурентоспроможності національної економіки, спаду виробництва та збільшення собівартості продукції, що, в свою чергу, загострює проблему інвестиційних ресурсів, та в подальшому – «недоінвестування».

Завданням інвестиційної політики є адаптація сучасної моделі інвестування до конкретних умов періоду, коли внутрішні принципи самоорганізації ринкової економіки потребують належного коригування для вирішення проблем, що виникають.

Практика функціонування фінансових установ у країнах з демократичними засадами розвитку економічних структур свідчить, що найбільш поширеними формами акумулювання та ефективного використання коштів домогосподарств як потенційно важливого внутрішнього інвестиційного ресурсу для потреб національної економіки виступають заощадження цих коштів на звичайних та депозитних рахунках у банківських установах, їх вкладення в різного роду інвестиційні компанії, пайові інвестиційні фонди, придбання цінних паперів, емітованих юридичними суб'єктами господарювання, та внутрішніх державних облігацій, їх участь в забезпеченні пенсійних накопичень через систему недержавних пенсійних фондів тощо.

Одним із головних завдань банківських установ є накопичення тимчасово вільних коштів населення та розподіл їх між суб'єктами господарювання, яким необхідне залучення інвестицій на певний період часу. Щоб цей процес відбувся необхідні довіра до банківських установ та фінансова спроможність населення щодо вкладень своїх тимчасово вільних коштів. Кошти клієнтів банку – це депозити або його ресурсний потенціал, завдяки якому банківська установа спроможна інвестувати реальний сектор економіки. Функціонування ринку депозитів є можливим через постійний приплив грошових коштів населення країни. Чим вищий дохід фізичної особи, тим залишок на можливі заощадження більший, а тому ймовірність вкласти свої кошти до банківської установи вища та навпаки.

Держава, проводячи монетарну політику через НБУ, впливає на рівень процентних ставок, а через них – на економічну актив-

ність кредитно-фінансових установ, підприємств і населення. Підвищення процентних ставок спонукає населення вкладати вільні грошові кошти у вигляді депозитів у банках, а їх зниження веде до зростання попиту на банківські кредити. Населення зацікавлене вкладати вільні гроші в банки доти, поки процентні ставки вищі від темпів інфляції [1].

Сприятлива економічна ситуація у державі стимулює розвиток ощадного процесу, а інфляція, безробіття є причиною знецінення і скорочення заощаджень.

Серед ринків небанківських фінансових послуг найбільш динамічним залишається ринок недержавного пенсійного забезпечення [2]. Проте населення не дуже активно вкладає кошти в цей сегмент ринку, що зумовлено недостатнім обсягом інформації про діяльність недержавних пенсійних фондів та значною недовірою громадян до цього відносно нового для вітчизняної економіки ринку. Питома вага внесків від фізичних осіб у загальній сумі платежів знаходиться в межах 4–6%, однак тенденція до збільшення загальної суми отриманих премій свідчить про розвиток цього сегмента фінансового ринку, адже безпосередніми одержувачами пенсійних виплат виступають фізичні особи. Особливістю створення НПФ є їх нерівномірне розміщення за територіальним принципом. Суттєвим недоліком у роботі недержавних пенсійних фондів є те, що розмір інвестиційного доходу у більшості фондів недостатній для забезпечення належної диверсифікації пенсійних активів у дохідні фінансові інструменти. Крім того, такі основні інструменти вкладення пенсійних коштів, як державні цінні папери, цінні папери місцевих рад не мають широкого попиту серед управляючих компаній у зв'язку з низьким рівнем їх дохідності [3].

Ще один інструмент накопичення коштів – договори страхування життя. Незважаючи на негативні тенденції цей інструмент має всі перспективи розвитку.

Така ситуація пояснюється перевагами, які мають договори зі страхування життя порівняно з депозитними внесками для населення, оскільки такий вид страхового договору дає можливість не тільки зберегти вкладені кошти від інфляції, і водночас через механізм страхових виплат захищає клієнта від певних ризиків. Залучені таким чином кошти можуть стати вагомим внеском до

фінансових ресурсів країни, адже, що договори страхування життя мають значний часовий лаг, а це створює умови для довгострокового інвестування у розвиток реального сектору економіки.

Окремі експерти до досить ефективних форм заощаджень відносять банківські метали, адже саме ця форма вкладень, маючи високу надійність, цінувалась в усі часи, і вартість дорогоцінних металів постійно зростає. Заощадження на основі банківських металів в основному здійснюють з метою отримання прибутку та, у деяких випадках, для забезпечення майбутніх планових витрат. Однак, світовий досвід підтверджує тезу про те, що ця форма вкладень є найбільш ефективною у довгостроковій перспективі [4]. Однак, для більшості вітчизняних домогосподарств така операція недоступна через доволі високу вартість та відносно невисоку ліквідність.

Як інструмент накопичення та інвестування домогосподарствами можуть використовуватись також і цінні папери. Але досить незначне використання вітчизняними домогосподарствами такої форми заощаджень як цінні папери можна пояснити недовірою до інститутів фондового ринку. За підсумками приватизації середини 90-х рр. ХХ ст. більшість українців стали власниками акцій під-приємств, але через нерозвиненість фондового ринку, відсутність розуміння та досвіду використання цього інструменту, з огляду на нестабільність економічної ситуації та масові банкрутства підприємств вітчизняні домогосподарства не мали можливості ефективно скористатися цінними паперами, і, як наслідок, в подальшому втратили зацікавленість до такої форми інвестування грошових коштів.

Неорганізовані заощадження в готівковій іноземній валюті домашніх господарств є досить нестабільним фінансовим активом (особливо в умовах різкої ревальвації гривні), хоча також мають високий рівень ліквідності. Курс купівлі валюти є завжди меншим, ніж курс її продажу і тому домогосподарство втрачає кошти. А, щоб досягти «порога рентабельності», необхідно, щоб наприкінці періоду курс купівлі іноземної валюти зріз до рівня курсу продажу на початок періоду [4].

Обсяги неорганізованих заощаджень в Україні є досить великими: щорічно в українських громадян осідає від 2 до 5 млрд

дол США, які в основному обслуговують тіньову економіку, в тому числі її кримінальну складову. За межами офіційної статистики залишаються грошові потоки трудових мігрантів, які, за різними оцінками, становлять за рік від 1 до 3,5 млрд дол США [5]. Загалом, незначна частка заощаджень (3–6% за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств) [6], включно з витратами на придбання житла, свідчить про те, що вітчизняні домогосподарства у переважній більшості, на жаль, ще не стали активними заощадниками коштів, а багато з них не мають наміру робити цього і в майбутньому. Така ситуація зумовлена відсутністю коштів, які можна було б спрямовувати на заощадження та недовірою до діяльності фінансових установ, які розміщують тимчасово вільні кошти населення на фінансовому ринку України.

Висновки. В умовах ринкової економіки домогосподарство, здійснюючи заощадження своїх коштів, має достатній вибір різноманітних інструментів накопичення коштів. Формування у домогосподарств заощаджень організованої форми – це істотний резерв для нарощування організованих форм заощаджень у банківській системі, небанківських установах, цінних паперах, страхових полісах тощо, адже накопичення готівки у населення не дає змоги залучити цей ресурс для потреб економіки. Однак, домогосподарства в Україні, з огляду на досвід радянських часів та кризових явищ у незалежній Україні, обирають зберігання грошових коштів у готівковій формі, тим самим зменшуючи потенційні можливості вітчизняної економіки.

1. Ватаманюк О. З. Заощадження в економіці України: макроекономічний аналіз : монографія / О. З. Ватаманюк. – Л. : Ви-тво. Центр Львів. Нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2007. – 536 с.
2. Звіт про роботу державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2011 рік // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua/>
3. Кізима Т. О. Фінанси домашніх господарств – важлива складова фінансової системи України / Т. О. Кізима // Наука й економіка. – 2008. – Вип. 1 (9). – С. 50–60.
4. Янель Ю. А. Заощадження домогосподарств України та їх мотивація / Ю. А. Янель, К. О. Соломянова // Економіка. Фінанси. Право. – 2006. – С. 12.
5. Рамський А. Ю. Інвестиційний потенціал заощаджень фізичних осіб та механізми його реалізації / А. Ю. Рамський // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №5. – С. 177.

Зб. наук. пр. «Економічні науки». – Серія «Облік і фінанси». – Випуск 13 (49). – Ч. 2.

6. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2011 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) : стат. зб. – К. : Держкомстат України, 2015. – 390 с.